

КОМПАРАТИВНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ НАПРЯМ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПУБЛІКАЦІЯХ ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГІ 1910-Х РОКІВ

COMPARATIVE-PEDAGOGICAL RESEARCH LINE IN THE LORENZO LUZURIAGA'S PUBLICATIONS OF THE 1910S

У статті висвітлюються погляди видатного іспанського науковця, педагога Лоренсо Лузуріаги стосовно організації педагогічної освіти та освітнього управління в окремих європейських країнах, відображені в його наукових публікаціях 1910-х років. З'ясовано, що компаративно-педагогічний напрям дослідження був одним із головних напрямів наукового пошуку, здійснюваного Лоренсо Лузуріагою від часу навчання у Мадридській Вищій педагогічній школі.

Звернення молодого науковця до питань порівняльної педагогіки не було випадковим. Емпіричний і теоретичний аналіз розвитку систем народної освіти в зарубіжних країнах, переважно європейських, передбачав побудову моделі освітньої системи, найоптимальнішої для Іспанського Королівства. Основна мета компаративно-педагогічних студій Лоренсо Лузуріаги полягала в тому, щоби виявити причини відставання його рідної Іспанії в галузі освіти від розвинених європейських країн та накреслити шляхи необхідного вітчизняного освітнього реформування.

У ході вивчення зарубіжного досвіду організації учительської підготовки й управління освітою педагог збирав великий статистичний матеріал, спирався на чинне законодавство про освіту й освітню документацію в різних країнах Європи та Америки, тому висновки, зроблені ним уже в ранніх наукових публікаціях, не були умоглядними, а відтворювали важливі узагальнення про тенденції та особливості розвитку освіти закордоном.

Найбільший інтерес Лоренсо Лузуріаги в процесі компаративно-педагогічного дослідження викликали питання історії, організації і реформування народної освіти в Німеччині. Педагог вважав зразковим досвід цієї країни для Іспанії. Неодноразово наголошував Лоренсо Лузуріага на тому, що першорядним завданням реформування освіти в Іспанському Королівстві має бути покращення становища вчительства та розбудова системи педагогічної освіти за прикладом розвинених європейських країн. У подальших наукових публікаціях педагог продовжуватиме висвітлювати різні аспекти зарубіжної освіти, представлятиме оригінальні висновки порівняльно-педагогічного вивчення освітніх систем у країнах Європи та Америки.

Ключові слова: Лоренсо Лузуріага, компаративно-педагогічний напрям дослідження, порівняльна педагогіка, управління освітою,

учительська підготовка, педагогічна освіта, європейські країни.

The views of the outstanding Spanish scientist, teacher Lorenzo Luzuriaga regarding the organization of pedagogical education and educational management in certain European countries, reflected in his scientific publications of the 1910s, were revealed in the article. It was established that comparative-pedagogical research line had been one of the main directions of scientific research carried out by Lorenzo Luzuriaga since his studies at the Madrid Higher School of Pedagogy.

The young scientist's appeal to issues of comparative pedagogy was not accidental. Empirical and theoretical analysis of the development of public education systems in foreign countries, mainly European, provided for the construction of educational system model most optimal for Spain. The main goal of Lorenzo Luzuriaga's comparative pedagogical studies was to reveal the reasons for his native Spain's lagging behind developed European countries in the field of education and to outline the necessary educational reforms in Homeland.

In the course of studying the foreign experience of the organization of teacher training and education management Lorenzo Luzuriaga collected a lot of statistical material, relied on the current legislation on education and educational documentation in various countries of Europe and America, so the conclusions he made already in early scientific publications were not speculative, but reproduced important generalizations about the trends and features of the development of education abroad.

Lorenzo Luzuriaga's greatest interest in the process of comparative pedagogical research was the history, organization and reformation of public education in Germany. The teacher considered the experience of this country to be exemplary for Spain. Lorenzo Luzuriaga has repeatedly emphasized that the primary task of reforming education in Spain should be to improve the position of teachers and build a pedagogical education system following the example of developed European countries. In further scientific publications he continued to analyze various aspects of foreign education and present original conclusions of comparative pedagogical study of educational systems in European and American countries.

Key words: Lorenzo Luzuriaga, comparative-pedagogical research line, comparative pedagogy, education management, teacher training, pedagogical education, European countries.

УДК 37.013.46 (460) «1910/1919»
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.1.3>

Зайченко Н.І.,

докт. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи
та освітніх і педагогічних наук
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Педагог Лоренсо Лузуріага (Lorenzo Luzuriaga Medina) (1889–1959) свої наукові студії присвятив головним чином історії народної освіти в Іспанському Королівстві та зарубіжжі. Навчачись у Мадридській Вищій педагогічній школі в 1909–1912 роках, він старанно опрацював історико-педагогічні твори, знайомився з фондами

бібліотеки Національного педагогічного музею Іспанії. На одному з наукових зібрань у Вищій педагогічній школі 1911 року Лоренсо Лузуріага представляв для обговорення рукопис книги «Кант, Песталоцці і Гете про виховання» [1, с. 3]. Педагогічна творчість Йоганна Песталоцці захоплювала іспанського дослідника; він, будучи студентом, переклав на кастильську мову працю «Як

Гертруда вчить своїх дітей» (1801 р.), коментував роботу швейцарського педагога «Вечірній час відлюдника» (1780 р.).

У 1913 році Лоренсо Лузуріага здійснював аналітичний огляд останніх публікацій на педагогічну проблематику в Німеччині, зокрема праць С. Претцеля (С. Pretzel), О. Конрада (О. Conrad), А. Бухенау (А. Buchenau), С. Бройля (С. Broglie), Е. Люттге (Е. Luttge) та інших авторів [2]; [3].

Як один із найкращих випускників Вищої педагогічної школи, Лоренсо Лузуріага був рекомендований Радою з розширення наукових досліджень Іспанського Королівства на майже річне стажування в Німеччині в 1914 році. Це справило на нього значуще враження і сприяло заглибленню у вивчення історії європейської освіти. Дар педагога-компаративіста проявився вже в ранніх наукових публікаціях Лоренсо Лузуріаги. У працях 1910-х років було представлено численний статистичний матеріал щодо функціонування освітніх закладів, упровадження установ управління освіти, підготовки педагогічних кадрів у різних країнах Європи та Америки; окреслено актуальні порівняльно-педагогічні проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження педагогічної спадщини Лоренсо Лузуріаги і зокрема його поглядів в річищі порівняльної педагогіки здійснювалося в контексті компаративного аналізу зарубіжного досвіду педагогічної теорії та практики (Т. Левченко, О. Локшина та ін.), а також історико-педагогічного вивчення освітніх процесів (Н. Дічек, В. Майборода, І. Руснак, М. Ярмаченко та ін.). Висвітленню окремих аспектів науково-педагогічної спадщини Лоренсо Лузуріаги присвячені наукові публікації сучасних іспанських дослідників Е. Баррейро Родригеса (Н. Barreiro Rodriguez), Х. Руїса Берріо (J. Ruiz Berrio), Т. Дабусті де Муньос (Т. Dabusti de Muñoz), П. Маестро (Р. Maestro), А. Касадо Маркоса (А. Casado Marcos de Leon) та ін. Оригінальна педагогічна концепція Лоренсо Лузуріаги так само, як його постать педагога-компаративіста, залишаються мало вивченими сучасною історико-педагогічною наукою.

Мета статті – з'ясувати, які компаративно-педагогічні проблеми досліджувалися та висвітлювалися Лоренсо Лузуріагою в наукових публікаціях 1910-х років.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 1915 року, в наукових публікаціях Лоренсо Лузуріаги компаративно-педагогічний напрям дослідження охоплював дві провідні теми, а саме: управління освітою в окремих європейських країнах (Німеччина, Швейцарія, Австрія, Голландія та ін.) та підготовка вчителів в країнах Європи та Америки. У статті «Управління освітою в Німеччині» (Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza, 1915 р.) педагог характеризував умови управління

народною освітою в німецьких землях. Він зазначав, що системи навчання різняться в німецьких землях, хоча існує від 1875 року і єдиний для всіх земель орган управління освітою – Шкільна імперська комісія (Reichsschulkommission) [4, с. 360].

Звертав увагу Лоренсо Лузуріага й на те, що не функціонували в німецьких землях самостійні міністерства освіти. У Пруссії, Баварії, Саксонії, Тюрингії освітня галузь була у відомствах Міністерств культури і релігійних питань, а в Гессені – у відомстві Міністерства внутрішніх справ [4, с. 361].

У 1916 році проблемі управління освітою в європейських країнах (Австрії, Голландії, Швейцарії) Лоренсо Лузуріага присвятив три схожі публікації. У статті «Управління освітою в Австрії» (Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza, 1916 р.) він зазначав, що, як і в німецьких землях, системи адміністрування освіти в межах Австро-Угорської імперії різняться в Австрії та Угорщині. У кожному з 17 регіонів Австрії існує власна Рада освіти (Landeschulrat), під юрисдикцією якої знаходяться, по-перше, початкові школи; по-друге, середні і спеціальні школи; по-третє, освітні заклади підготовки вчителів для початкових шкіл [5, с. 70–71].

В іншій публікації – «Управління освітою в Швейцарії» (Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza, 1916 р.) – Лоренсо Лузуріага вказував, що в кантонах Швейцарії адміністрування, управління та інспектування освітніх закладів здійснюється своєрідним чином, автономно, хоча умовно виокремлюються дві групи кантонів за критерієм організації управління освіти. Перша група – це кантони, в яких управління освітою сконцентровано в руках керівника – директора, голови групи постійних функціонерів (Берн, Гларус, Базель-Штадт, Тічино, Тургау, Во). Інша група – кантони, де управління освітою здійснюється Радами освіти – органом колегіальним (Цюрих, Люцерн, Урі, Швіц, Обвальден та ін.) [6, с. 103].

Порівнюючи умови управління народною освітою в Голландії з іншими європейськими країнами в статті «Управління освітою в Голландії» (Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza, 1916 р.), Лоренсо Лузуріага відмічав, що центральне адміністрування освіти здійснюється відомством Міністерства внутрішніх справ, а окремого міністерства освіти, як, наприклад, у Пруссії чи-то Баварії, не існує [7, с. 202].

Оригінальний висновок стосовно проблеми освітнього управління Лоренсо Лузуріага робив у публікації «Синдикалістський режим в освіті» (El Sol, 1919 р.). Він стверджував, що в сучасному світі лише в трьох країнах – Швейцарії, Великій Британії та США – народ по-справжньому бере участь в управлінні освітньою галуззю. В інших же країнах, як і в Іспанії, питання освіти вирішуються виключно владою. Лоренсо Лузуріага доводив, що для розвитку освіти вкрай необхідним є розши-

рення участі народу у прийнятті рішень і створення професійних учительських об'єднань [8, с. 8].

Інша тема компаративно-педагогічного дослідження, здійснюваного Лоренсо Лузуріагою в 1910-х роках, – учительська підготовка в країнах Європи та Америки. У статті «Про підготовку вчителів» (Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza, 1918 р.) педагог наголошував: «Підготовка або формування вчителів є нині однією з головних проблем в освіті Європи та Америки. І наша країна не є виключенням. Із зростанням вимог до школи функція вчителя розширювалася й ускладнювалася дедалі більше. Це вже не та школа, де навчали трьох традиційних предметів – трьох R, як кажуть англійці, – школа читання, письма, лічби. Також це не школа, призначена повідомити в короткому енциклопедичному вигляді людські знання. Нарешті, це – і не центр абстрактної і пасивної освіти з засобами чисто інтелектуальними та формальними. Теперішня школа передусім і понад усе – спільнота виховна, активна, вільна й діяльна; вогнище різноманітної та живої активності дітей» [9, с. 117].

Підготовка вчительства сконцентровувалася переважно в педагогічних нормальних школах. На думку Лоренсо Лузуріаги, три типи нормальних шкіл склалися в Європі: німецький, французький та англійський. Нормальні школи, або семінарії, почали з'являтися в Німеччині у XVIII ст. Від початку їм були властиві дві істотні риси: то були інституції закритого типу і в них поєднувалися загальна та професійна освіта. В Англії простежувалася нова тенденція – нормальні школи ставали дедалі більше закладами відкритого типу з пансіонами для студентів [9, с. 118].

Лоренсо Лузуріага звертав увагу на той факт, що «нормальні школи в Європі розумілися головним чином як інституції середньої освіти (подібні до інститутів, ліцеїв, гімназій), а не як заклади вищої освіти, тому і вчителі, котрі готувалися в цих школах, були віддалені від прямих джерел культури та науки, що могли би живити й надихати їхню діяльність» [9, с. 119].

У тих країнах, де вчительська нормальна освіта була менш поширена, педагогічна підготовка сконцентрувалася в університетах – осередках наукових досліджень. Так сталося в США, Англії, Швейцарії. Там же, де підготовка вчителів здійснювалася основним чином у нормальних школах, як-от у Німеччині, Італії, – в університетах були легші програми навчання. Виключенням була хіба що Пруссія [9, с. 119].

Лоренсо Лузуріага резюмував, що підготовка вчительства в Європі здійснювалася за трьома основними системами: 1) система нормальних шкіл; 2) система нормальних шкіл і університетів; 3) система університетів. Перша система була характерна для Німеччини (lehrerseminar), Франції

(ecole normale), Великої Британії (training college); інша – для Саксонії та Італії, а третя – для Швейцарії, США і також Великої Британії [9, с. 120].

У публікації «Семінарія для німецьких вчителів» (Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza, 1918 р.) Лоренсо Лузуріага зазначав, що підготовка вчителів у Пруссії, як і в цілому в Німеччині, передбачала два складники – освіту пропедевтичну та освіту професійну. Пропедевтична освіта здобувалася в установах із назвою «підготовчі інституції» (praparandenanstalten), а професійна освіта – у «вчительських семінаріях» (el seminario de maestros) [10, с. 177].

Педагогічна освіта в підготовчих інституціях здобувалася з 14–15- річного віку по завершенні навчання в початковій школі. Щоби вступити до підготовчої інституції, необхідно було скласти іспит, який мав дві частини – усну і письмову та містив питання з усіх предметів, що вивчалися в основній школі. Навчання в підготовчих інституціях тривало три роки відповідно до затвердженого в 1901 році в країні навчального плану. Обов'язковими для вивчення є такі предмети, як «Релігія», «Німецька мова», «Іноземна мова (французька або англійська)», «Історія», «Математика», «Природничі науки», «Географія», «Письмо», «Малювання» та «Гімнастика» [10, с. 177–178].

Лоренсо Лузуріага детально характеризував організаційні умови навчання в німецьких учительських семінаріях. Навчання мало два провідні напрями підготовки – загальний та професійний. У вчительських семінаріях Пруссії до змісту освіти було включено предмети: «Педагогіка», «Методика», «Релігія», «Німецька мова», «Іноземна мова», «Історія», «Математика», «Природничі науки», «Географія», «Малювання», «Гімнастика», «Музика», «Сільське господарство» [10, с. 181].

Після завершення семінарії випускники направлялися працювати в початкові школи народної освіти як «тимчасові вчителі» на два роки та мали заслужити звання вчителя [11, с. 202].

У статті «Рух за підготовку вчителів в університетах у Німеччині» (Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza, 1918 р.) Лоренсо Лузуріага описував історичні обставини започаткування університетської учительської підготовки в німецьких землях й обґрунтовував значення педагогічних асоціацій у цьому. Він зазначав, що ініціювання вчительської підготовки в університетах йшло від Берлінської асоціації вчителів, яка виступала з цією пропозицією ще в 1848 році. Фактично до 1904 року пропозиція навіть не обговорюватиметься. Рух за підготовку вчителів в університетах у Німеччині розгорнеться на початку ХХ ст. і швидко набиратиме адептів. Зокрема, його підтримають визначні педагоги П. Наторп, В. Рейн, Г. Кершенштейнер та ін. [12, с. 357].

Питання про педагогічну підготовку в європейських країнах Лоренсо Лузуриага торкався і в публікаціях, присвячених темі управління освітою. Так, у статті «Управління освітою в Швейцарії» (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1916 р.) він зазначав, що вчительська підготовка здійснюється в двох типах закладів – семінаріях, або нормальних школах, та в педагогічних департаментах середніх шкіл і університетів; дедалі більше Швейцарія орієнтується на систему університетської педагогічної освіти.

Вступають до нормальних шкіл у віці 15–16 років, переважним чином після завершення початкової вищої школи. Навчання триває чотири роки. У народних нормальних школах навчання є безкоштовним, і в багатьох із них студенти отримують стипендію (наприклад, у Цюріху – в розмірі 500 песет). Основними предметами навчання є: «Педагогіка і методика», «Німецька мова», «Французька мова», «Історія», «Історія релігії», «Географія», «Математика», «Фізико-природничі науки», «Співи», «Скрипка (або піаніно)», «Малювання», «Письмо», «Гімнастика». По завершенні навчання складається загальний іспит [6, с. 111].

У публікації «Управління освітою в Голландії» (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1916 р.) Лоренсо Лузуриага пояснював, що вчительська підготовка в країні загалом здійснювалася національними нормальними школами (*rijkskweekscholen*). Таких шкіл було 7. Навчання тривало протягом чотирьох років. Кількість студентів у класі не мала перевищувати 24 осіб. Школи були нейтральними, викладання релігії у них не велося. Вступати до школи можна було у віці від 15 до 26 років. Основними предметами навчання були: «Письмо», «Арифметика», «Редагування», «Голландська мова», «Французька мова», «Англійська мова», «Німецька мова», «Національна і загальна історія», «Географія», «Фізико-природничі науки», «Співи», «Скрипка та піаніно», «Математика», «Малювання», «Гімнастика», «Сільське господарство», «Педагогіка» та «Методики навчання».

Існував альтернативний варіант нормальних шкіл – нормальні курси. Навчання на курсах відрізнялося від шкільного тим, що передбачало переважно прослуховування лекцій, хоча за тривалістю також здійснювалося чотири роки [7, с. 206–207].

У статті «Підготовка вчителів у університеті» (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1919 р.) Лоренсо Лузуриага здійснював порівняльний аналіз організаційних умов університетської підготовки вчителів у Великій Британії, США, Швейцарії. Він стверджував, що вчительська підготовка в університетах Великої Британії була започаткована в 1890 році. Цьому сприяв рух англійських учителів за організацію університетської педагогічної освіти. Протягом 1886–1890 років питання вивчалось парламентською комісією.

Кількість студентів в університетах, що прагнули здобути педагогічну освіту, зросла з 200 в 1890 році до 3000 в 1914 році [13, с. 13].

У Швейцарії вчительська підготовка на початку ХХ ст. здійснювалася лише в двох кантонах – Базель-Штадті та Цюріху, при цьому паралельно функціонувала й система нормальних шкіл [13, с. 12–13].

У США педагогічна освіта могла здобуватися як при університетах, так і в нормальних школах. Лоренсо Лузуриага пояснював, що система нормальних шкіл діяла в країні тривалий час, а система університетської педагогічної освіти є порівняно новою. В університетських учительських коледжах, або університетських школах, навчання здійснювалося протягом чотирьох років. Зміст навчання містив три обов'язкові складники: по-перше, загальну підготовку; спеціалізовану підготовку з одного – двох предметів; освоєння теорії і практики навчання [13, с. 15].

Висновки. Ранні наукові студії Лоренсо Лузуриаги в 1910-х роках здійснювалися в полі компаративної педагогіки, передбачали порівняльно-педагогічний аналіз становища народної освіти, організації педагогічної освіти й управління освітою в країнах Європи та Америки. Намагаючись побудувати найоптимальнішу для умов Іспанського Королівства модель національної освіти, науковець заглибився у вивчення історичного й сучасного зарубіжного досвіду освітнього реформування. У численних наукових публікаціях 1910-х років Лоренсо Лузуриагою були поставлені значимі акценти на проблемах європейської і американської освіти початку ХХ ст. Талановитий педагог-компаративіст не полишатиме студіювання світових і національних освітніх процесів до кінця життя.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Reuniones y Sociedades. *El Imparcial*. Madrid, Domingo 19 de febrero de 1911. № 15.791, año XLV. P. 3.
2. Luzuriaga L. Alemania. Die Deutsche Schule (La escuela alemana. Leipzig y Berlin). Enero. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 28 de febrero de 1913. № 635, año XXXVII. P. 53–55.
3. Luzuriaga L. Alemania. Die Deutsche Schule (La escuela alemana. Leipzig y Berlin). Febrero. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de marzo de 1913. № 636, año XXXVII. P. 82–85.
4. Luzuriaga L. La administracion escolar alemana. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, diciembre de 1915. № 669, año XXXIX. P. 360–364.
5. Luzuriaga L. La administracion escolar austriaca. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de marzo de 1916. № 672, año XL. P. 70–77.
6. Luzuriaga L. La administracion escolar Suiza. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de abril de 1916. № 673, año XL. P. 101–114.
7. Luzuriaga L. La administracion escolar holandesa. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de julio de 1916. № 676, año XL. P. 202–209.

8. Luzuriaga L. El regimen sindical en la enseñanza. *El Sol*. Madrid, Lunes 7 de abril de 1919. № 489, año III. P. 8.
9. Luzuriaga L. Sobre la preparacion de los maestros. *Boletín de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de abril de 1918. № 697, año XLII. P. 117–120.
10. Luzuriaga L. El seminario de maestros aleman. *Boletín de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de junio de 1918. № 699, año XLII. P. 177–182.
11. Luzuriaga L. El seminario de maestros aleman (conclusion). *Boletín de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de julio de 1918. № 700, año XLII. P. 200–204.
12. Luzuriaga L. El movimiento pro-universitario para la preparacion de los maestros en Alemania. *Boletín de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de diciembre de 1918. № 705, año XLII. P. 357–359.
13. Luzuriaga L. La preparacion del Magisterio en la Universidad. *Boletín de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de enero de 1919. № 706, año XLIII. P. 11–21.